

ПРОБЛЕМА ПЕРЕДАЧІ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИЧНОЇ ЕМФАЗИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглядаються проблеми перекладу англійської лексичної емпізи з англійської мови на українську.
Наведені приклади перекладу та їхній аналіз.

Значна частина лексичних труднощів перекладу вже проаналізована перекладознавцями, проте деякі лексичні аспекти перекладу, зокрема передача у перекладі лексичної емпізи, все ще залишаються дослідженими недостатньо. Як відомо, причини існування лексичних труднощів перекладу різноманітні: це, перш за все, розбіжності в картині світу англійської та української мов, особливості багатозначності англійських та українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору і термінотворення в англійській та українській мовах тощо [1: 274]. Стосовно труднощів передачі у перекладі лексичної емпізи можна сказати, що значною мірою вони зумовлені перетинанням у значенні слова емпітичності, експресивності та емотивності.

Метою цієї статті є встановлення прийомів передачі лексичної емпізи в перекладі з англійської мови на українську. Слід зазначити, що існує багато мовознавчих праць із вивчення емоційних та експресивних засобів мови, але не емпітичних, а перекладознавчі праці з передачі емпізи взагалі майже відсутні. Так, Н.М. Разінкіна вивчала лексичні засоби вираження емоційно-суб'єктивної оцінки в англійській науковій літературі другої половини XIX ст., та лише емоційну та експресивну характеристику слова, лише поверхнево розглядаючи емпітичність. Т.Р. Левицька та А.М. Фітерман розглядали емоційні слова та їх переклад, Я.І. Рецкер теж займався проблемами передачі слів з емоційним значенням [2: 10, 39; 3: 168, 84; 4: 88, 89, 91]. Ця стаття є одним із перших кроків на шляху вивчення проблеми передачі лексичної емпітичності та розрізнення таких понять, як **експресивність, емоційність та емпітичність**. Звідси впливає **актуальність** викладеного у статті матеріалу.

Предметом дослідження є прийоми передачі лексичної емпізи у перекладі з англійської мови українською. **Об'єктом** дослідження є лексичні емпітичні елементи англійської мови та їх переклади українською. Приклади вилучалися з різних творів англійських письменників та їх перекладів українською мовою.

Мета статті полягає у відокремленні трьох зазначених понять для того, щоб точніше окреслити коло питань передачі лексичної емпізи в перекладі. По-перше, слід зазначити, що **емпізією** є напруженість мови, посилення її емоційної виразності, виділення якогось елемента за допомогою інтонації, повторення, звертань, запитань тощо. Крім того, емпіза тісно пов'язана з експресивністю, вона виділяє важливу в змістовому відношенні частину виразу і забезпечує експресивність мовлення [5: 75; 6: 592]. Іншими словами, будь-яка емпіза забезпечує експресивність, але не будь-яка експресія є емпітичною, тому що **експресія** – це не виділення певного елемента речення, а вираження психічного стану мовця мовними засобами.

Те саме стосується й емоційності. Іноді поняття емоційності та емпітичності ототожнюють, проте вони не є тотожними за змістом. Поняття емоційності належить до вираження почуттів, переживань, настроїв та суб'єктивного ставлення. Емоційне слово – це слово, основним змістом якого є вираження почуттів [5: 75]. Отже, як видно з визначень цих понять, поняття емпітичності значно ширше за емоційність чи експресивність.

Одним із засобів вираження лексичної емпізи в англійській мові є підсилювальне дієслово **do**. Слід зауважити, що воно має емпітичний характер лише у стверджувальних реченнях, а в заперечних реченнях воно не є емпітичним, а виступає стандартним (і єдиним) засобом вираження заперечення в англійській мові, наприклад:

"I don't know what would had happened, Walter", said my mother, "if you had delayed much longer...". – Я вже й не знаю, що було б, Вольте, коли б ти спізнився на часину, – сказала мати.

"I didn't see any of the war", Dick said. "You must have gathered that from my letters, Franz". – Я війни не бачив, Франце. Хіба це не ясно було з моїх листів?

Як можна бачити, у вищенаведених прикладах **do** не несе жодного емпітичного навантаження, а є звичайним засобом вираження заперечення.

Тепер розглянемо переклади англійських речень, де **do** є засобом вираження емпізи:

Nurse! Do let's pretend that I'm a hungry hyaena, and you are a bone! – **Нумо** гратися, нянечко, в гієну і кістку. Я – голодна гієна, ти – кістка!

Now do try, there's a dear! – **Ом** спробуй, золотко!

I do so wish I could see that bit! – **Ох** і кортить же кинути на нього оком!

Як бачимо, в усіх прикладах **do** має емпітичне навантаження, підсилювальний ефект. Передаючи таку емпізу, перекладач вдається до лексичних заміни, щоб зберегти напруженість, динамічність мови оригіналу в перекладі. Слід зауважити, що всі речення в перекладі окличні, що також передає емпітичний характер дієслова **do**.

Англійський займенник **oneself "сам"** у деяких граматиках відносять до емпітичних займенників (emphatic pronoun) [7: 57]. Вживання такого займенника передбачає, що те, що учасник ситуації робить сам, як правило, роблять інші, або він робить це за чиєїсь допомоги:

Miss Adele Gerry opened the door herself. – Міс Адель Гері **сама** відчинила двері.

The theatre manager himself ... came to shake hands with them. – Управляючий театру **сам** вийшов для того, щоб потиснути їм руки.

Крім того, в значення цього слова входить уявлення про те, що в ситуації виділяється головна дійова особа:

He himself first planted the idea, by explaining exactly the sort of thing that he would never, under any circumstances, be prepared to do. – Він **сам**, перший, зрозумів ідею точного пояснення класифікації речей, чого сам він ніколи, ні за що в світі не був би готовий зробити.

Moreover, Soames **himself** disliked the thought of that. – Крім того, **сам** Сомс не любив думати про це.

She was never idle, it seemed to him, and he envied her now that **himself** was idle nearly all his time. – Йому здавалося, що вона ніколи не була ледачою, і зараз він заздрив їй, бо **сам** він був ледарем усе його життя.

Слід мати на увазі, що займенник **oneself** має й не емфатичне значення. Так, у реченні "So she began nibbling at the right – hand bit again, and did not venture to go near the house till she had brought **herself** down to nine inches high. – Тож вона почала потрошку надкушувати гриба з правої руки і не виходила з лісу доти, доки не **поменшала** до дев'яти дюймів" займенник "сама" не є емфатичним, тобто, і все речення не несе ніякого навантаження чи напруження, і не є емфатичним за змістом.

Емфатичними в англійській мові є й деякі прислівники. Тут маємо на увазі перш за все так звані підсилювальні прислівники. Це **ever, even, really, absolutely, perfectly** та інші. Розглянемо та проаналізуємо приклади перекладів речень, які містять найбільш уживані інтенсифікатори:

Well, you're **absolutely** right, officer – Так, офіцере, ви **цілком** праві.

It's **absolutely** disgusting. – Це **дуже** огидно.

Terribly nice of you. – **Дуже** мило з вашого боку.

The second act is **terribly** drawn out. – Друга дія (н'єси) **страшно** затягнута.

Thank's **awfully**. – **Дуже** дякую!

Awfully decent of you. – **Дуже** мило з вашого боку.

I am **perfectly** satisfied. – Я **цілком** задоволений.

You are **perfectly** safe in believing what he tells you. – Ви **цілком** можете довіряти тому, що він вам говорить.

A **really** hot day. – **Дуже** спекотний день.

The statement is **positively** true. – Заява **абсолютно** правильна.

Як бачимо, в усіх прикладах прислівники дійсно підсилюють зміст речення, тобто, вони мають емфатичний характер. Завдання перекладача – віднайти такі варіанти перекладу прислівників, які якнайбільш повно передавали б емфатичність у реченні. В українській мові це такі слова, як **дуже, цілком, абсолютно, повністю** та інші, що допомагають підсилити виразність елемента речення, не змінюючи його змісту.

У цій статті було розглянуто лише деякі поширені приклади передачі лексичної емфазы і показано, що лексична емфатичність може передаватися у перекладі з англійської мови українською мовою так само лексичними засобами. Перспективним у дослідженні передачі лексичної емфазы у перекладі видається виявлення нелексичних засобів її передачі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова Книга, 2002. – 564 с.
2. Разинкина Н.И. Стилистика английской научной речи. Элементы эмоциональной и субъективной оценки. – М.: Наука, 1972. – 168 с.
3. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. – М.: Междунар. отношения, 1972. – 213 с.
4. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Междунар. отношения, 1974. – 216 с.
5. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
6. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
7. Каушанская В.Л. Грамматика английского языка. – М., 2000. – 320 с.

Матеріал надійшов до редакції 25.03. 2005р.

Денисенко Н.В. Проблема передачи английской эмфазы в украинских переводах.

В статье рассмотрена проблема перевода лексических конструкций, содержащих эмфазу. Рассмотрены примеры перевода и их анализ.

Denysenko N.V. The problem of conveying lexical emphasis in English – Ukrainian translation.

The problem of conveying lexical emphasis in English – Ukrainian translation is examined. The article first attempts the problem of emphasis in translation, and analyzes the models of translation.